

rából ismert leírások alapján a csatornát a 19. század közepe óta nem használják, mivel a helyiség Deák korában vendégszobaként szolgált.

Az épület É-i szárnyának statikai állapota megkívánta, hogy az ott elhelyezkedő pince boltozatára rábontsanak. Az így kialakított „árok” K-i metszetén egy korábbi padlóvonal és egységes törmelékbetöltődés mutatkozott.

KOPPÁNY ANDRÁS

131. Kerecsend, I. kavicsbánya

(Heves megye) B, N

Domboróczki László régész munkatársammal előzetes terepbejárást végeztünk az érintett területen, a Laskópatak partján.

A korábbi bányaművelés termelőgödérének É-i metszetfalában több helyen figyeltünk meg gödör- illetve házbeásások nyomait. Az omladékban összegyűjtött régészeti anyag nem sok, de abból megállapítható volt, hogy a területen egy késő bronzkori, feltehetően Pilinyi-kultúra településének maradványai kerültek elő. A leletek között egy hegedű-idol töredékét is megtaláltuk.

2001-ben a bányaművelés irányítóival megegyezve a humuszolást a gépek – különösen a fontos 60–80 cm mélységben – csak állandó jelenlétünkben végezték. Kérésünkre kis fogásokkal haladtak, így lehetőségünk volt a szakaszos kijelölésre és az objektumokkal sűrűsödő területek hosszabb ideig való megtartására, így a szükséges elő-dokumentálásra.

A kijelölt, és bejárt bányaterületen hat, régészeti-leg kutatandó, (objektum orientált) fontosnak tartott területet jelöltünk ki.

Az első 9 m leszedése, majd a tisztító nyesések után átlátható felületet kaptunk. A humusz magassága nem egységes, és nem túl vastag. Egy szakaszon megfigyeltük az egykori régi patakmeder bemosódását, melynek szélein néhány objektumbeásást is találtunk. Ezek betöltéséből nem sok régészeti anyag került ki, bár a benne megfigyelt hamus és égetett kemenceomladékokból gabonamagvakat, beomlott tapasztásokat és kevés állatcsontmaradványt gyűjtöttünk. A gödrök mérete egységesnek mondható, méretük 90–120 cm, megközelítően kör alakúak. Mélységük már 40–60 cm-től a 140–160 cm-ig változott. A régi árokszerű bemosódásról később megállapítottuk, hogy valóban egykor patakmeder lehetett. Ez mintegy 40–50 m szélességben mérhető. A meder két oldalán találtunk objektumnyomokat. Ezek is főként a Ny-i oldalon sűrűsödtek. É felé (IV. régészeti terület) egy jelentősebb dombhajlat figyelhető meg, mígnem elértük az V. számú vizsgálati területünket. Ezután egy kissé emelkedett a terep az ÉNy-i bányahatárig, de objektum, gödörbeásás itt sem volt számottevő, sőt azokból kikerült leletanyag is igen kevés volt. A megfigyelt leletanyag változatlanul a késő bronzkorra jellemző. Az V. számú területen (Ny-i bányahatár) a földút közelében egy-két gödör – a belőle kikerült

cserépedény leletek alapján – vélhetően valamelyik népvándorlás kori etnikumhoz köthető.

A K-i területen vadvizet védett tavas régi bányahatár vonaláig csak néhány őskori beásást dokumentáltunk. A humuszleszedés ellenőrzésekor megállapítottuk, hogy ott ez a településcsoport már nem folytatódik. A 064/23. hrsz. vonalában egy kis területen, kb. 20–25 m²-en a mai Laskópatakmeder felé (I. számú régészeti terület) még egy-két beásást elszórtan megfigyeltünk és dokumentáltunk. Ezeket is az előzőekhez hasonlóan késő bronzkorinak határoztuk meg; itt az I/4. számú gödörből egy vastagabb tárolóedény kb. 40 cm magas megmaradt alsó részét találtuk meg.

Összességében megállapítható, hogy az általunk regisztrált és kutatott, majd dokumentált késő bronzkori település a Laskópatak ősi medrének két oldalán helyezkedett el. A medret tartósan elöntött állóvízes részek vették körül, bizonyos védelmet jelentve az itt élők számára. Ennek magasabb részeit vette birtokba az egykori település. Nyilvánvaló, hogy a patakszabályozás, majd később a folyamatos szántóföldhasználat, a helyi meliorációs munkálatok átalakították a területet. A mostani bányaművelés segítségével lehetőségünk nyílt áttekinteni a régi talajviszonyokat, melyben előtűntek az ősi természetes vízfolyások helyei a vízvisszatartó területeivel.

FODOR LÁSZLÓ

132. Keszthely, Várkert

(Zala megye) Kk, Kú

2001. február 23. és február 27. között a keszthelyi Várkertben felállítandó II. világháborús emlékmű területének előzetes régészeti feltárására került sor. Az 1954-ben előkerült Szent Lőrinc kápolnától K-re kijelölt 13 m²-nyi területen, a ferences rendi kolostor török kori erősítéséhez tartozó várak részlete, valamint az ahhoz kapcsolódó fakonstrukciók nyomai kerültek elő. A feltárást nehezítette a talajvíz, a begyűjtött régészeti anyagot 18–19. századi kerámia, üveg és téglatöredékek képezik, a legkiemelkedőbb lelet egy évszámos habán fajansztál kiegészíthető darabja.

MÜLLER RÓBERT

133. Kékkút, Maktyányi-dűlő

(Veszprém megye) Rő, Kö, Ú

A kábelhálózat kiépítésével kapcsolatos földmunkák 2001. április 9. és 27. között tartottak. Régészeti leletek vagy objektumok a földmunkák első és utolsó fázisában nem kerültek elő. (Ásványvíz Rt. telephely udvara, a kékkútra menő úttal párhuzamos szakasz, valamint a Portósi-dűlőt átszelő dűlőúttal párhuzamos É-i részén). A Portósi- és Savanyó-kúti-dűlők felszántott területéről viszont sok edénytöredéket, 1 db vasszeget és állatcsontokat gyűjtöttünk. A felszántott területek délebbi részéről római kori, míg északabbi részéről (Mindszent-

kálla közelében) középkori és újkori leletek kerültek elő. Mindkét esetben a leletek települést jelezhetnek. Mindezek ellenére a kábel nyomvonalában településre utaló objektumokat nem tudtunk megfigyelni.

Régészeti és történeti szempontból igen jelentősek voltak a Portósi- (a szakirodalomban Maktyányi)-dűlő D-i részén, a kábelvezeték nyomvonalában előkerült, eddig ismeretlen római kori épület alapfalai. A korábban itt már feltárt és közölt I. és II. számú épületeken kívül a néhány évvel ezelőtt megfigyelt III. számú épület alapfalairól volt tudomásunk.

Az épület veszélyeztetett részeit feltártuk, kutató-árkok segítségével meghatároztuk Ny-i irányú kiterjedését.

A Maktyányi-dűlőben előkerült új, IV. számú épület legalább nyolc, kisebb-nagyobb méretű helyiségből áll. A vörös és fehér színű kövekből épített és habarccsal összefogott falak átlagban 55 cm szélesek, jó állapotban levők, belső oldaluk vakolt. Az egyes helyiségek alja terrazzopadlós, eltérő mélységű. Bontás során igen sok téglá-, kő-, edénytöredék, vaseszköz, csontfésű, ablaküvegtöredék, csavart mintás oszloptöredék stb. került elő. Bár az épület csak részben feltárt, elképzelhető, hogy elsősorban gazdasági rendeltetésű volt. Építését a kora római korra (3–4. század) tehetjük. Az épület falai a mai járószinten vagy annak közelében találhatók és fokozottan veszélyeztetettek.

S. PERÉMI ÁGOTA

134. Kisapáti, Szentkereszt kápolna

(Veszprém megye) Kö

A romos műemléképület helyreállítására 1958-ban került sor. Az elmúlt 40 évben a kápolna állapota fokozatosan leromlott, igen elhanyagolt, vizes állapotba került. Mindez indokoltá tette, hogy a millennium alkalmából meghirdetett kistemplom-program keretében újból helyreállításra kerüljön sor. Ennek kapcsán történhetett meg a kutatás, amely falkutatás és ásatás együttes alkalmazásával történt.

A középkorban Hegymagasnak nevezett Szent György-hegy K-i oldalán áll a 13. század első felében épített kápolna. Falazata kő, esetenként téglá. Több 13. századi oklevél is említi a kápolnát. A 16–17. században a templom rommá válik. A 18. század első felében építik újjá. Egy 1755-ös egyházlátogatási jegyzőkönyvben hajóját deszkamennyezatesként említik, a templomot faszindely fedte. A faluban jelenleg álló templomot 1772-ben építik, ekkortól a kápolnát elhagyják.

A kápolna legkorábbi középkori periódusa, kivéve a sekrestyét, alaprajzilag azonos a jelenleg is álló építménnyel, tömege azonban alacsonyabb volt. Az alacsonyabb tetőgerincű kápolna D-i homlokzatán egyszerű téglakő bélletes kapu nyílt, valamint két keskeny ablak. A szentély D-i homlokzatára is feltételezhetünk egy hasonló kialakítású ablakot, amelyet a későbbi barokk átépítés teljesen eltüntetett. A középkori kápolnának

ezen kívül a szentély K-i végén volt ablaka. A kápolna ÉNy-i sarkán beépített két faragott kő alapján, az említett kapuépítményt egyszerű kialakítású kőszerkezet zárta. A középkori kápolnát feltehetően kőfal övezte, amelyen belül temető terület el, a sírok legfelső szintje mintegy 140–150 cm mélységben a feltárás során előkerült.

A kápolna következő periódusában készült a sekrestye a reneszánsz ajtókerettel. A sekrestye K-i ablaka alapján azonban felvethető, hogy az épületrész homlokzaton állt. Ez esetben a középkori ajtót már ekkor szétszedték és helyén a reneszánsz kerettel újat alakítottak ki. Ennek ellentmond egyrészt, hogy a kapuszerkezet másodlagosan beépített kőfaragványai a középkori párkányvonal alatt kerültek befalazásra – ez a templom jelentősen lepusztult állapotára utal inkább, ami a 16–17. században következett be. Másrészt nem indokolt a reneszánsz keret áthelyezése amennyiben ez a homlokzaton állt. A sekrestye K-i ablaka pedig ugyan hasonló a kápolna többi nagyméretű ablakához, mégis épülhetett keret nélküli „reneszánsz” ablakként – erre utalna, hogy a falazattal egykorúnak tűnik. A kérdés pontos eldöntéséhez a kutatás jelenleg ismert adatai nem adnak precíz alapot, így egyértelműen nem válaszolható meg.

Ezt követően a 18. század első felében megújított templom periódusa következik. Ennek során jelentős átépítés történik. A templom párkányvonalát megemelik, új nagyméretű ablakokat alakítanak ki a hajó és a szentély D-i oldalán. A középkori ajtót átépítve kialakítják a jelenlegi barokk bejáratot. A kápolna ÉNy-i sarkán levő középkori faragott kövek ekkor kerülnének másodlagos befalazásra. A hajó Ny-i oldalán megfelelő kőalapon fatornyot építenek, melyhez nyílást törnek a hajó Ny-i oromzatán. A sekrestyét változatlan állapotban hagyják. Ez az állapot az, amely a 18. században fokozatos pusztulásnak indult.

KOPPÁNY ANDRÁS

135. Kiskassa határa

(Baranya megye) R, Ró

Az M6-56 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalának Baranya megyei szakaszán két részletben, 2001. április 10.–május 11. és október 8–18. között végeztünk terepbejárást. A területet a nyomvonalon 100–100 méteres sávban jártuk be, illetve adott esetben a lelőhely teljes kiterjedését meghatároztuk. A kijelölt terület 77,9%-át sikerült bejárni, a többi rész erdő, mocsár, gyeppel járhatatlan volt.

A falu határában egy dombtetőn, 170×200 illetve 800×200 m kiterjedésű őskori (badeni), talán erődített telepeket találtunk, szórvány római kori cserepekkel (45., 62. lh.). A kettő egymáshoz való viszonyát, kiterjedését és összefüggéseit a lábön álló kukorica miatt nem lehetett megállapítani.

A leletek a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményébe kerültek.

KÁRPÁTI GÁBOR